

Ivana Vrselja, *Socijalni utjecaj*, Zagreb, Hrvatsko katoličko sveučilište, Hrvatska sveučilišna naklada d.o.o., 2022, 379 str., ISBN: 978-953-169-496-4

U ovoj knjizi kratka i reprezentativna naslova *Socijalni utjecaj*, autorice Ivane Vrselja, obrađuju se različite teme iz područja socijalne psihologije koje čine uže područje socijalnog utjecaja, koji po svojoj biti obuhvaća različite oblike društvene refleksije. Do socijalnog utjecaja dolazi već zbog same prisutnosti drugih ljudi, bila ona zamišljena, očekivana ili implicirana, na nečije kognitivne, konativne i ponašajne sastavnice (Oxford University Press 2022; Mcleod 2021), budući da socio- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na zajednicu ili društvo (Anić i Goldstein, 2004: 1194). Poznato je da veliku ulogu u širenju i učinkovitosti društvenog utjecaja imaju mediji i masovna komunikacija, stoga je ovaj sveučilišni udžbenik namijenjen ne samo budućim psiholozima i sociolozima nego i komunikolozima, novinarima i drugim profesijama koje na bilo koji način sagledavaju ljudsko postojanje i aktivitet.

Autorica razlaganju teme prilazi na temelju istraživačkog, znanstvenog i edukativnog pristupa, na pristupačan

i čitatelju razumljiv način, pri čemu do izražaja dolazi njezino pozamašno znanje, inventivnost, kritičnost i znanstveno-istraživačko iskustvo. Osnovna motivacija knjige jest predočiti i pojasniti osnovne i specifične pojmove i teme iz područja socijalnog utjecaja u prošlom stoljeću i aktualno vrijeme. Autorica je temi pristupila postupno, znanstveno argumentirano, analitički, logički, deduktivno, ali i induktivno, koristeći specijaliziranu terminologiju uz vjerodostojna objašnjenja, iskustveno potkrepljenje i nedogmatičan i kritički stav spram znanstveno-pragmatičnih obilježja tematike. Koristila je ispravno oblikovane, dovoljno jasne i dobro vidljive ilustracije u svrhu zornog prikazivanja pojmova. Također rabi kombinaciju znanstvenog stila pisanja s preciziranim elementima intelektualnog jezika u prvom planu i popularnog stila, čime postiže primjerenost izraza i dostupnost tematike široj čitateljskoj publici. Pri citiranju i navođenju literature koristila je pažljivo odabrane, pouzdane i relevantne izvore, dok

je korištena literatura klasificirana na standardan način i naznačena sustavno, sa svim relevantnim elementima.

Jednostavnom kompozicijom, podjelom na četiri glavna dijela (*Uvod, Stavovi, Oblici socijalnog utjecaja i Kako ćemo se oduprijeti socijalnom utjecaju*), Vrselja jasno i precizno objašnjava osnovne pojmove iz područja socijalnog utjecaja, pruža povijesni pregled nastanka socijalne psihologije, metode, modele, teorije, procese i načela u osnovi vrlo raznolikih oblika socijalnog utjecaja. Sve to čini na temelju jasnih, živih i relevantnih primjera iz svakodnevnog života, navođenja empirijskih provjera i opisivanja istraživanja napravljenih u inozemstvu i u Republici Hrvatskoj. Poseban naglasak stavlja na stavove i njihovu nezaobilaznu teorijsku i empirijsku povezanost sa socijalnim utjecajem. Započinje povijesno-teorijskim dijelom, a svako sljedeće poglavlje sadrži pozamašan retrospektivni, eksplikativni, teorijski i analitičko-eksperimentalni segment, koje vješto isprepliće u smislene, razumljive i, prije svega, zanimljive tematske cjeline, objašnjavajući pritom relevantnost teme za svakodnevnu životnu primjenu, ali i eventualnu daljnju empirijsku provjeru. Na kraju svakog poglavlja nalazi se sažetak, pitanja za ponavljanje i dodatno preporučena literatura, čime zaokružuje cjeline i znatizeljnim čitateljima daje mogućnost za dodatno istraživanje

materije. Autorica ističe razne primjere oblika socijalnog utjecaja uz dobre, često primjenjivane i djelotvorne te međusobno preklapajuće tehnike i načela u području poslovne ekonomije (marketing – reklamiranje i oglašavanje, trgovina, korištenje glazbe u funkciji konzumerističkog ponašanja), komunikacijskih znanosti (televizija, radio, poster, elektronički mediji i ostali medijski kanali), političkih znanosti (kampanje, glasanje na izborima), psihologije (psihoterapija i savjetovanje), djelovanja nepolitičkih organizacija i slično. Vrselja tako povezuje različita stručna i znanstvena područja i prikazuje interdisciplinarnu primjenjivost socijalnog utjecaja, bez isključivosti na područje socijalne psihologije. Određena poglavlja knjige, posebice ona koja detaljnije objašnjavaju teorijsku podlogu, tehnike i načela djelovanja socijalnog utjecaja, teže su razumljiva publici bez osnovne upoznatosti s temama iz područja socijalne psihologije i samog socijalnog utjecaja. Ipak, vrlo jasan i koncizan, jednostavan i razumljiv pristup pisanju, kao i jezična i stilska obilježja koja su u razmjeru s uobičajenim normativom omogućavaju i onima sa šturijim poznavanjem tematike da se lakše upoznaju sa širokim područjem djelovanja socijalnog utjecaja. Tomu doprinosi kazalo pojmova i kratko i jasno naznačivanje važnih pojmova na marginama stranica uz cjelokupni tekst.

Uvodni dio knjige bavi se definira-
njem i potrebom za razumijevanjem
područja socijalnog utjecaja, oblici-
ma i povijesti istraživanja socijalnog
utjecaja, kao i teorijama vezanima
uz spomenuto područje. Drugi je
dio knjige posvećen stavovima de-
finiranjem, strukturom, odnosno sa-
stavnicama stavova i međusobnim
odnosima sastavnica i stavova. Treći
dio obrađuje oblike socijalnog utje-
caja, pri čemu se autorica najprije
bavi uvjeravanjem i kako ono djeluje
u području marketinga te zbog čega
marketinška industrija, kao važan i
neizostavan medijski aparat, kori-
sti fizičku privlačnost za dolazak do
željenog ponašanja potrošača. Kako
reklamna i marketinška industrija
prezentacijom influencera utječu na
processe koji uvjetuju smjer elaboraci-
je i kako se tu uklapa Instagram? Što
je to apel straha i pomaže li i kako u
marketingu npr. duhanske industrije?
Upoznaje nas i s finesama političkih
govornika objašnjavajući kako upo-
treba metafora i moć uvjeravanja
utječe na buduće glasače, no i mapira
primjerenost primjene određenih mo-
dela i teorija u različitim područjima
ljudskog djelovanja, kao što su mar-
keting, politika, terapija, konzume-
rizam i slično. Obrazlaže zbog čega
smo skloni pokoravati se autoriteti-
ma, na koje strategije popuštanja i
trgovanja smo slabi i zašto te koji su
to „magneti“ koji nam neki proizvod
čine privlačnijim i potrebnijim nego

što doista jest. Pojašnjava i što je to
konformizam i do kojih važnih fenom-
ena dolazi kao posljedice konformi-
ranja i kakav utjecaj na pojedince ima
manjina i kako to postiže, započevši
od pojave sufražetkinja do danas. Po-
jašnjava utjecaj medija na fenomen
grupne polarizacije, bilo na temelju
sudjelovanja u društvenom medij-
skom prostoru ili praćenja priloga u
različitim medijskim izvorima. Tako-
đer, naglašava moguću opasnost od
gubitka demokracije kao posljedicu
sve šireg i učestalijeg korištenja in-
terneta uz pojavu koju Parisier (2011)
naziva *filtrar mjehurić*. Četvrti dio
knjige bavi se razotkrivanjem različi-
tih otpornosti na socijalni utjecaj te na
koji način se komuniciranjem može
prevenirati prijetnja slobodi izbora.
Pružna dobar opis *bumerang učinaka*
kod ljudi zbog pokušaja kontrolira-
nja društvene mreže od strane turske
vlade 2013. godine, u ovom slučaju
Twittera. U kontekstu oglašavanja
posredstvom masovnih komunikacij-
skih kanala spoznajno izbjegavanje
najčešće je proučavano od postojećih
strategija izbjegavanja. Sve naznače-
ne socijalne fenomene autorica vrlo
vješto isprepliće u smislenu formu
dajući uvid u kompleksnost socijal-
nog utjecaja i utjecaj koji se vješto
širi aktualnim, najdostupnijim druš-
tvenim kanalima.

Ova knjiga čitatelja nepobitno
potiče na razmišljanje i potrebu
za osvještavanjem činjenice kako

na sve ljude svakodnevno djeluju najrazličitiji utjecaji iz mnogo izvora, kojima je krajnji cilj određena promjena ljudskog ponašanja. Pritom je autorica poseban naglasak stavila na medijski prostor kao najutjecajniji izvor i kanal s najopsežnijom publikom. Budući da je *Socijalni utjecaj* prvi ovakav udžbenik na hrvatskom jeziku, knjiga Ivane Vrselja predstavlja značajan doprinos korpusu znanja naše zemlje, i to ne samo u smislu pri-

mjene u visokoškolskom programu, već joj je svrha definitivno i mnogo šira. Podjednako se za čitanje preporučuje svima koji u svojem poslu ili djelovanju posežu za nekim od oblika manipulacije ljudskim odabirima, kao što su komunikolozi, psiholozi, marketinški stručnjaci, političari, menadžeri, trgovci i drugi, ali i znanstvenicima i praktičarima iz najrazličitijih područja djelovanja.

Tihana Đumić

**Sandra Kučina Softić, Marko Odak
i Jadranka Lasić Lazić, *Digitalna
transformacija: Novi pristupi i izazovi
u obrazovanju*, Koprivnica, Sveučilište
Sjever, Centar za digitalno nakladništvo,
2021, 164 str., ISBN 9789537986230**

Visoko obrazovanje ima velik značaj u životu pojedinca, ali i za društvo u cjelini, ističu autori u *Predgovoru*, podsjećajući na transformaciju obrazovanja potaknutu globalnom zdravstvenom ugrozom uslijed pandemije virusa COVID-19. Prisililo je to mnoge ustanove na traženje brzih i učinkovitih rješenja te premještanje svih aktivnosti u e-okruženje. Osim toga, e-učenje je, kao pomalo apstraktan pojam, postalo sintagma koja je u

svakodnevnoj upotrebi (usp. 2021, 11). Izlazak iz krize podrazumijeva i oslanjanje na nove modele i nove metode učenja i poučavanja uz upotrebu novih tehnologija i sveobuhvatan pristup jačanju digitalnih kompetencija svih ključnih dionika u sustavu (usp. 2021, 12), pri čemu je njihova motivacija za uključivanje presudan faktor uspjeha. Knjiga *Digitalna transformacija: Novi pristupi i izazovi u obrazovanju* strukturirana je u sedam

cjelina koje čine teorijski koncepti, ali i primjeri dobre prakse (usp. 2021, 16). *Digitalna transformacija: koje i kakve promjene slijede* prvo je poglavlje koje analizira ulogu sveučilišta u društvu i donosi komparativni prikaz nacionalnih i europskih dokumenata i politika kojima je cilj postaviti okvir za njihovu institucionalnu implementaciju. Veliku ulogu u procesu provedbe digitalne transformacije ima menadžment, a treba istaknuti i ulogu nastavnika kao kompetentnih nositelja promjene (usp. 2021, 19). Reforme moraju obuhvatiti tri razine: a) nacionalnu, b) institucionalnu i c) individualnu (usp. 2021, 23, 24). Iako Hrvatska prema rezultatima brojnih međunarodnih istraživanja ostvaruje napredak u području korištenja interneta i digitalizacije javnih usluga, autori su suglasni kako spomenuto može i mora biti puno bolje u kontekstu jačanja digitalnog suvereniteta i boljeg pozicioniranja Hrvatske unutar Europske unije (usp. 2021, 28). Oslanjanje na *Institucijske strategije*, kako je i naziv drugog poglavlja, kao i na temeljito strateško planiranje može doprinijeti jačanju kompetencija nastavnika kao nositelja reformskih procesa. Pandemija bolesti COVID-19 pokazala je slabosti u digitalnim kompetencijama i da su sustavna briga i kvalitetan institucionalni okvir područja koja se moraju razvijati (usp. 2021, 29). Povezivanje nastavnika i stvaranje suradničkih

mreža s ciljem jačanja digitalnih kompetencija inicijativa je koju podupire i Europska komisija. Primjer dobre prakse je Centar za razvoj digitalnih kompetencija koji djeluje pri Sveučilištu Sjever, kojem je cilj osiguravanje programa cjeloživotnog učenja, ali i pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičkih radionica za nastavnike (usp. 2021, 35–37). Razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije doprinio je jačanju online obrazovanja, a sveučilišta traže načine kako što uspješnije odgovoriti izazovima digitalnog doba i premostiti generacijski jaz između digitalnih urođenika i digitalnih imigranata. Autori u trećem poglavlju *Obrazovne institucije i informatička revolucija* donose komparativni prikaz rezultata Eurostatova izvještaja o korištenju interneta kod mladih te upozoravaju i na cilj EK-a za razdoblje 2021. – 2027., koji ističe „povećanje udjela građana s osnovnim digitalnim vještinama“ (2021: 52). U četvrtom poglavlju *Integracija tehnologije u učenje i poučavanje* ističe se nužnost razvoja digitalne pedagogije kod nastavnika, kao i temeljito razumijevanje *online* komunikacije i *online* vrednovanja, pri čemu naglasak mora ostati na ostvarivanju zadanih ishoda učenja (usp. 2021, 58). E-učenje predstavlja novi model obrazovanja koji fokus s nastavnika premješta na studenta (usp. 2021, 59). Nadalje, autori u nastavku donose detaljno pojaš-

njenje karakteristične terminologije u digitalno doba: asinkrono učenje, e-učenje, digitalna transformacija, hitna nastava na daljinu, Hy-Flex, masovni *online* otvoreni tečajevi MOOC, mješovita nastava, obrnuta učionica, otporno obrazovanje, otvoreni obrazovni sadržaji, tehnologija e-učenja, sinkrono učenje, sustav za e-učenje itd. (usp. 2021, 61–64). Također, osiguran je i povijesni pregled razvoja e-učenja u Hrvatskoj, od implementacije Bolonjskog procesa pa sve do osnivanja Centra za e-učenje Sveučilišnog računskog centra u Zagrebu (SRCE-a), kao i uvođenja *online* studija. Uspješna implementacija e-učenja polazi od jasne opredijeljenosti uprave za e-učenje, dok nedostatak institucionalne podrške može rezultirati gušenjem inovativnosti i kreativnosti nastavnika, upozoravaju autori (usp. 2021, 72). „Tehnologija treba dati podršku pedagogiji, bez obzira na to koji je pristup nastavnik odabrao“ (2021: 78). *Obrazovanje u doba pandemije* naziv je petog poglavlja koje opisuje odgovor visokoobrazovnih ustanova na novonastalu situaciju do tada najveće zdravstvene ugroze, ali i potresa koji je pogodio metropolu. Ustanovama i nastavnicima koji su imali iskustva s e-kolegijima transformacija rada prošla je manje stresno, u usporedbi s onima koji su se prvi put susreli sa zahtjevima za upoznavanje digitalnih platformi i kreiranja materijala koji će biti dostu-

pni na njima. Veliku ulogu odigralo je SRCE koje je osiguralo veliki broj otvorenih tečajeva. Hitnu nastavu na daljinu ubrzo je zamijenilo promišljanje o dugoročnoj kvaliteti *online* nastave, kao i podrška nastavnicima. Autori donose komparativni prikaz djelovanja Sveučilišta Sjever i Sveučilišta u Mostaru u vrijeme pandemije, naglašavajući važnost strateškog planiranja i pripreme institucijskih dokumenata za implementaciju digitalne transformacije (usp. 2021, 93–97). Šesto poglavlje *Digitalne kompetencije nastavnika za poučavanje u digitalnom dobu* ističe kako je pojam digitalne kompetencije na razini EU-a prepoznat još 2006. godine (usp. 2021, 99). Istodobno se razvijao i pojam digitalne pismenosti koja se odmaknula od primarne percepcije vezane za računarstvo (usp. 2021, 103). Autori ističu kako nastavnici moraju kontinuirano ažurirati kolegije i studentske programe budući da spomenuto utječe i na osiguravanje kvalitete poučavanja, ali i kvalitete cijelog sustava (usp. 2021, 106). Osim toga, nastavnici moraju kontinuirano raditi i na vlastitim digitalnim kompetencijama, a upozorava se na manjkavost zakonodavnog okvira koji takvu obavezu nameće srednjoškolskim nastavnicima, ali ne i visokoškolskima. Često se polazi od pogrešne pretpostavke da se nastavnici samouvjerenom služe digitalnim tehnologijama, no istina je često drugačija. Osobni an-

gažman, kao i motivacija, pri tome igraju ključnu ulogu (usp. 2021, 112–116). Nastavnik mora moći izvući najbolje iz studenata, ali i tehnologije, upozoravaju autori, dodajući kako je u dosadašnjim istraživanjima, ali i politikama fokus bio na načinu na koji studenti uče, puno manje nego na nastavniku u tom procesu (usp. 2021, 118). Digitalni urođenici odrasli su uz tehnologiju te očekuju njihovu upotrebu i dok uče, a to podrazumijeva besplatan i personalizirani sadržaj (usp. 2021, 119). Nastavnici moraju početi mijenjati svoje nastavne metode i raditi na prepoznavanju kreativnih i inovativnih vještina kod studenata (usp. 2021, 124), a da bi bili učinkoviti u tome moraju razumjeti promjenu paradigme iz „kontinuiranog profesionalnog usavršavanja“ (CPD) u „profesionalno učenje nastavnika“ (TPL). Riječ je o modernijem pristupu koji uključuje rad u *online* zajednicama, kao i aktivno učenje. Autori nadalje upozoravaju kako je na sveučilištima i dalje često naglasak na istraživačkom radu nastavnika, pri čemu se nerijetko zanemaruju njihove nastavničke kompetencije (usp. 2021, 128–130), što i njih same dodatno demotivira u proaktivnom pristupu. Istodobno, naglašava se važnost suradnje te neformalne komunikacije s kolegama koja doprinosi lakšem učenju (usp. 2021, 132). *Trendovi i pravci daljnjeg razvoja* naziv je sedmog, ujedno i posljednjeg

poglavlja, koje ističe kako je uz institucionalne pretpostavke za digitalnu transformaciju važno imati i motivirane ljude (usp. 2021, 137). Autori analiziraju OECD-ov (Organisation for Economic Co-operation and Development) dokument iz 2021. koji donosi četiri scenarija za budućnost sveučilišta, kao i istraživanje EUA-e (European University Association) o ulozi tehnologije u obrazovanju. Isticanje otvorenosti i inkluzivnosti čine temelj vizije europskih sveučilišta u sljedećem desetljeću, što nas uvodi u obrazovanje četvrte generacije. Uloga tehnologije postaje sve važnija, kao i pitanje vještina koje studenti nose sa sobom. Rezultat će to potrebom za redizajnom kampusa i prostora, kao i smanjenim potrebama za fizičkom učionicom (usp. 2021, 147), što će temeljito promijeniti paradigmu obrazovanja kakvo poznajemo. Knjiga *Digitalna transformacija: Novi pristupi i izazovi u obrazovanju* uspješno sintetizira bogat teorijski okvir i spoznaje iz informacijsko-komunikacijskih znanosti, posebice upravljanja znanjem i e-učenje, s rezultatima brojnih znanstvenih istraživanja na temu e-učenja, kao i strateškim dokumentima, pravilnicima, propisima i uredbama. Visoka razina informiranosti autora i cijenjenih znanstvenika o najnovijim trendovima proizlazi iz njihove dugogodišnje usmjerenosti na implementaciju e-učenja u hrvatski obrazovni sustav.

Knjiga je pravi vodič za provedbu digitalne transformacije visokog obrazovanja koje još uvijek traži odgovor na izazove upotrebe digitalne tehnologije u obrazovnom procesu. Bogat popis literature i izvora nesumnjivo će koristiti nastavnicima zainteresiranima za e-učenje i poboljšanja, budući da su oni nositelji digitalne transformacije na svojim ustanovama. No, ne smijemo zaboraviti ni one zbog kojih radimo – studente – koji se nalaze u središtu obrazovnog procesa.

Njihova uronjenost u digitalni svijet od najranije dobi obvezuje nas da tražimo nove pristupe koji će biti inovativniji i kreativniji u kontekstu jačanja njihove uključenosti u proces učenja. Istodobno, knjiga je korisna i za menadžment visokih učilišta koji mora osigurati sustavnu podršku nastavnicima u usavršavanju koja će doprinijeti njihovu osobnom rastu i razvoju.

Tanja Grmuša

Boris Beck (ur.), *Izveščivanje o ranjivim skupinama: Priručnik za rad novinara*, Zagreb, Matica hrvatska, 2022, 91 str., ISBN 9789533412429

Priručnik *Izveščivanje o ranjivim skupinama* izdan je u okviru projekta „Uključiva kultura – potpora socijalnoj inkluziji kroz kulturu putem *Vijenca*“. Riječ je o projektu koji se provodio u suradnji Matice hrvatske i udruga Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu (DKMK) i Pragma. Financijska podrška projektu osigurana je kroz Europski socijalni fond i Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske. Djelo je strukturirano u 13 poglavlja na više od 90 stranica. *Riječ urednika* prvo je od njih koje potpisuje Boris Beck sažimajući cilj priručnika – pri-

kazati kako izvještavati o ranjivim skupinama i pritom sačuvati njihovo dostojanstvo. Koliko na spomenuto utječe pozicija aktera priloga u koju je stavljamo (subjekt vs. objekt) i kako izazvati emociju kod publike i pritom ne prijeći tanku granicu između subjektivnog i objektivnog, samo su neka od pitanja na koje nastoji odgovoriti ovo djelo. Priručnik donosi sintezu smjernica za novinare za odgovorno izvještavanje o ranjivim skupinama proizašlih iz radova (članaka) objavljenih u *Vijencu* u prilogu *Inkluzija* od 2020. do 2022. godine. *Za po-*

četak – pitanje drugo je poglavlje u kojem Nedjeljko Marković donosi priču o novinarskom praćenju životnih problema osoba s invaliditetom i na inzistiranju uokvirivanja priče sukladno uredničkim željama, a mimo želja aktera priloga. Na taj način pokazuje kako prikaz teme/aktera priloga često ovisi o željama drugih. *Utrka za informacijom – i njezine žrtve* treće je poglavlje u kojem Danijel Labaš upozorava na opasnost vremena u kojem živimo – robovanje brzini kao najvećem neprijatelju novinarske profesije, štodoprinosi ugrozi profesionalnih standarda. Svakodnevna izloženost kvantiteti informacija stvara iluziju informiranosti, a marginalizira pitanja razumijevanja i kritičkog mišljenja, kao i pitanje vrednota, upozorava autor (usp. 2022, 15). Nadalje, uz prikaz pozitivnih i negativnih primjera medijske svakodnevice, autor naglašava kako je cilj Priručnika osigurati veću vidljivost ranjivih skupina u medijima, kao i osnažiti medijske djelatnike za profesionalniji pristup u njima (usp. 2022, 16, 17). *Zašto treba pisati o ranjivim skupinama* pita se Nedjeljko Marković u istoimenom četvrtom poglavlju i upozorava na njihovu marginaliziranost koja se očituje na dva načina: kroz nevidljivost i stereotipizaciju (usp. 2022, 21). Izvještavanje o ranjivim skupinama ne bi se trebalo svoditi tek na puko prikazivanje statističkih pokazatelja ili na izvlačenje jednog slučaja iz konteksta, što može uzroko-

vati pogrešnu percepciju kod publike, upozorava autor. Primjer pozitivnog djelovanja i medijske uključenosti vidi na primjeru humanitarnih akcija kojima je cilj osvijestiti javnost o potrebama uključivanja (usp. 2022, 22). *Traži se partnerski pristup* peto je poglavlje u kojem Nedjeljko Marković upozorava na nužnost stvaranja suradničkog odnosa između medija i onih koje prikazuju. Takav je odnos moguće postići izbjegavanjem medijske percepcije i stereotipa u željenim okvirima vijesti, kojima je jedini cilj osigurati veći doseg kod njihove publike. Mediji bi pripadnicima ranjivih skupina trebali omogućiti profesionalni odnos i portretirati ih „kao relevantne sugovornike koji nisu samo pasivne žrtve“ (2022: 26). Donose se smjernice za novinare u daljnjem radu i upozorava se na perceptivni okvir, kao i na nužnost pripreme osoba iz ranjivih skupina za sudjelovanje u medijima. *Izvještavanje o djeci čiji su roditelji u zatvoru* šesto je poglavlje u kojem Igor Kanižaj upozorava na nužnost zaštite privatnosti djece u medijima budući da nemali broj djece u Hrvatskoj i EU-u imaju ovakva iskustva odrastanja, a izloženost medijskim napisima može ozbiljno utjecati na njihov kognitivni i emocionalni razvoj. Autor ističe kako zbog nedovoljne uključenosti ove teme u suvremene kurikulume studijskih programa, u okviru kojih se osposobljavaju budući medijski djelatnici, često dolazi do nenamjernih pogreša-

ka. Poglavlje donosi korisne preporuke za buduće medijsko praćenje ove tematike, kao i pregled postojećih izvora i dokumenata na nacionalnoj i europskoj razini. *Hm, ne izgledate siromašno* česta je rečenica s kojom se susreću osobe iz ranjivih skupina, a ujedno i naziv sedmog poglavlja u kojem Nedjeljko Marković upozorava na verbalnu stigmatizaciju osoba s iskustvom siromaštva kao posljedicu percepcije fizičkog izgleda (usp. 2022, 43). U poglavlju se govori o položaju beskućnika u hrvatskom društvu i prezentiraju se teorije siromaštva u kontekstu poimanja starog i tzv. novog oblika siromaštva. Preporučuje se upotreba inkluzivnih termina „osobe s iskustvom siromaštva, osobe pogođene siromaštvom, osobe s niskim primanjima, ekonomski nepriviligirani“ (2022: 48) i upozorava se na odgovorno korištenje naslova i fotografija. *Osobe iza invaliditeta* osmo je poglavlje u kojemu Nedjeljko Marković analizira način predstavljanja i oslovljavanja osoba iz ranjivih skupina, upozoravajući na nedovoljnu pripremljenost od strane obrazovnog sustava (usp. 2022, 51). „Novinari u prvi plan trebaju staviti osobu, a ne ranjivost ili invaliditet“ (2022: 51), a upotrebom konstruiranog i konotativnog značenja spomenuto se može dogoditi, upozorava autor. Nadalje, podsjeća na Sheratonsku deklaraciju iz 2003. godine koja je jasno odredila sintagmu „osoba s invaliditetom“ i upozorava na sve

ostale pojmove koji imaju negativnu konotaciju (2022: 52). Prikladno oslovljavanje odraz je poštovanja prema sugovorniku, a može osigurati i veću otvorenost sugovornika. Autor se zalaže za upotrebljavanje jasne i jednoznačne terminologije poput „djeca s posebnim potrebama“ koje neće zbunjivati sugovornike u javnosti (2022: 55). *Ljudi koji nam dolaze* deveto je poglavlje u kojemu Ivan Uldrijan analizira proces migracija i medijsko portretiranje migranta komparirajući UNHCR-ovo istraživanje iz 2015. koje je obuhvatilo Veliku Britaniju, Španjolsku, Italiju, Njemačku i Švedsku, kao i pisanje vodećih hrvatskih internetskih portala. Rezultati su pokazali kako na ton svjetskih medija utječe društveno shvaćanje problema, politički akteri na poziciji, percepcija migranata, kao i lokalni kontekst (usp. 2022, 62). Raduje spoznaja da hrvatski mediji nisu koristili društveno štetne komunikacijske forme u portretiranju ovih skupina. Konačno, autor podsjeća na Etičku povelju o medijskom praćenju migracija iz 2019. godine koja ističe važnost poštivanja dostojanstva migranata o kojima se izvještava (usp. 2022, 67–68). *Oprez: predrasuda na putu!* deseto je poglavlje u kojemu Marija Granić upozorava kako osim fokusa na poštivanje profesionalnih standarda prilikom izvještavanja, treba ispitati i motivaciju za plasiranje informacija. Pri zaključivanju o ponašanju drugih lako je upasti u zamku predrasuda, što Granić

objašnjava osnovnom atribucijskom pogreškom (usp. 2022, 71), jednim od temeljnih pristupa u razumijevanju psihologije ponašanja pojedinca. *Novinari trebaju pomoć i potporu* jedanaesto je poglavlje u kojem Igor Kanižaj podsjeća čitatelja da su prilozi koje konzumiramo u medijima posljedica procesa selekcije informacija. Kod praćenja potresnih i emocionalnih događaja važno je pridržavati se profesionalnih standarda, a u osnaživanju novinara ključnu ulogu imaju fakulteti i strukovne organizacije (usp. 2022, 78). *Posljednji savjet* dvanaesto je poglavlje u kojem Danijel Labaš sintetizira mišljenja vodećih medijskih teoretičara poput Bauera, Pungentea i Halla o ulozi znaka u medijski posredovanim porukama i moći medija u konstruiranju stvarnosti koja nas okružuje. Društvu trebaju pozitivni primjeri izvještavanja, kao i jačanje etičkih načela u radu. Medijska pismenost koncept je koji obuhvaća istaknuto i za koji se i on zalaže, kao i za inkluzivno novinarstvo. Pripadnici ranjivih skupina ne smiju biti dodatno viktimizirani nakon medijskih istupa, no zato trebaju osnažene pojedince koji će im znati pristupiti i omogućiti da se i njihov glas čuje. Ovaj priručnik zasigurno je dobar putokaz ka tome. Pogovor voditelja projekta zadnje je poglavlje u kojem Goran Galić, glavni urednik Matičina časopisa *Vijenca* upoznaje čitatelje sa statistikom objava unutar projekta i s izazovima provedbe. In-

tenzivan i izazovan rad na daljinu zbog posljedica potresa, ali i potrebe terenskog rada rezultirao je korištenjem raznih oblika medijske komunikacije te pokazao prepreke s kojima se suočavaju pojedinci iz ranjivih skupina u hrvatskom društvu. Na kraju se donosi popis izvora korištenih u izradi priručnika, kao i životopis suradnika na knjizi. *Izveščivanje o ranjivim skupinama: Priručnik za rad novinara* djelo je koje u fokus stavlja društvene skupine koje su često marginalizirane. Sintetizirajući ključne probleme medijskog prikaza ranjivih skupina u društvu i etičkih dilema koje se pritom javljaju, Priručnik nastoji osnažiti kompetencije aktivnih i budućih medijskih djelatnika u svakodnevnom radu kao doprinos jačanju profesionalnih novinarskih standarda i stvaranju inkluzivnog novinarstva. Poglavlja potpisuju ugledni sveučilišni nastavnici s bogatim iskustvom u nastavi sa studentima novinarstva i komunikologije, kao i djelatnici udruga koje aktivno promiču medijsku pismenost, razvoj civilnoga društva i demokratske kulture i ozračja u društvu. Riječ je o djelu koje će zasigurno popuniti prazninu u postojećoj literaturi i poslužiti kao poticaj za daljnja istraživanja ove uvijek aktualne tematike.

Tanja Grmuša